

NADARJENOST IN IZOBRAZBA

Že iz davnine je znano, da imamo ljudje različne naravne darove. Platon to dejstvo omenja in na njem gradi svojo pedagogiko in svojo politiko. Sledili so mu filozofi, pedagogi, sociologi, politiki. Med slednjimi moremo omeniti Sulejmana Veličastnega in Hitlerja, bolj zaradi smisla za probleme kakor zaradi rešitev in ukrepov, ki sta jih podvzela.

Tudi danes in zlasti še danes je vprašanje nad vse pereče. Znaki kažejo, da živimo na prehodu v novo dobo, katere obrisi se komaj zaznavajo na obzorju. V takih prehodnih dobah ali meddobjih rada obledi ali se docela izgubi koristnost in učinkovitost mnogih naprav in vodil, ki so dotlej bile opora in luč poedincem in skupnostim. V splošni nesigurnosti, ki se poloti človeštva, to išče novih prerokov, išče pri njih novih vodil, ki so marsikdaj le zvodila, a tudi kadar so pravilna, so čisto le očiščena in v novi obliki izražena stara in vekotrajna modrost, ki se je v sorazmernem miru prejšnje dobe poplitvila, zaprašila, izgubila in jo je treba znova odkriti in poživiti.

Odtod tudi danes tisto mrzlično iskanje novega v filozofiji, literaturi, umetnosti, povsod, kjer gre za iskanje novih obzorij in za odkrivanje prave poti v življenje in skozi njega. Niso filozofija, literatura, umetnost in ostala ustvarjalna dejavnost, ki nemir ustvarjajo; je to splošen nemir, nemir blodnih duš v blodni dobi, ki jih kliče v življenje. Le naknadno one bude nemir v dušah, ki so nekoliko kasne v spoznanju, da gremo v nove čase.

Nemir se izraža tudi v gospodarski tekmi, v socialnem boju, v poskusih nadkriljenja in v znanstvenem napredku, a to je zunanja mrzličnost, v kateri se razodeva nekaj mnogo globljega: iskanje človeka, včasih do brezupa dotiranega in do bogokletja obupanega, iskanje rešnje poti iz zmede časa, iz "gluhe loze" (Trdina), kamor ne sega glas zvonov večne resnice, in kamor je zašel moderni človek zapeljan od plitvega optimizma in oholega samozadovoljstva zlasti prejšnjega stoletja, te zares in izrazito plehke in domišljave dobe, kakor sodi Ortega y Gasset. Prebuditev iz samozadovoljstva, iz vere, da smo dosegli višek človečanstva ali mu dospeli vsaj v neposredno bližino, da smo se dvignili do bogov in ne potrebujemo več Boga, prebuditev iz te zazibanosti v varljivi sen dosežene zlate dobe je seveda boleča in je težko priznati, da nam je od vsega namišljenega veličastja ostalo le malo več kot grenak priokus.

Toda, radi ali neradi, stopamo v novo dobo, katere obličje moramo šele izoblikovati. Nič nam ne bo podarjeno, sami si moramo ustvariti nove oblike življenja ali ustvarjalno prenoviti stare, ki in kolikor so vekovite. Nihče se temu ne more ogniti, življenjske probleme mora rešiti vsakdo sam. Toda pomoč more dobiti pri drugih, pri ostrovidnejših, pri tenkoslušnejših, pri tistih, ki so sposobni pravilneje izmeriti "daljo in nebeško stran", ker so po svojih naravnih darovih ali po svojih pripravljenosti ali še verjetneje po obojem "harpa...", ki jo prebira Gospod" (Župančič).

(Dalje 2. stran)

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Filozofski odsek

NADARJENOST IN IZOBRAZBA

[Predava dr. Vinko Brumen

V soboto dne 16. novembra 1957 ob 19. uri v salonu Bullrich,
Sarandí 41, Capital.

Posebnih vabil ni

"...Ako ti je res kaj za narod, pa ne samo zase, ne boš otresal, če se kdo zgla-si in ti dobrovoljno reče: brate, lej to menim, da nisi prav naredil. — Ako si pravi pisatelj, kateremu je mar svojega dela, še vesel boš, da imaš človeka, ki ti kaj po-kaže, da se veš prihodnjič ogniti, česar se prvič nisi ve-del. Kdor pa samo zato pi-še, da bi prinesel mavho pol-no hvale domu, kakor lončar za svoje piskre polno vrečo žita, temu je le zase; naro-da, jezika mu je toliko mar, kolikor žabi oreha. Tak, če kaj ne zna, taji, da ne zna; zato se pa tudi noče učiti, in se tudi nikdar hotel ne bo, ker misli, posebno, ako je uže prileten, da je grdo učiti se; tak ni vreden priza-našanja. Kako je to, da ima-mo dovolj pisarjev, ki še ne znajo prvih slovniških prav-il, pa vendar hočejo biti go-tovi nesmrtni slave, pa ven-dar hočejo dajati postave? Kdo nam je tega kriv? Sa-mo to, ker se bojimo vsake sodbe, in ker jo zatiramo.

Slovenec naj bi se ne bal kritike, ampak še prosil naj bi je...

Ne poganjajmo se za hu-dobno zabavljanje, ki niko-mur ne daje koristi, ampak za pametno presojevanje, ki ve, kaj govori.

LEVSTIK FR.:

Zbrano delo V.

Sedemnajsta prireditev

Trinajsti kulturni večer

v soboto dne 16. novembra 1957

ob 19. uri v salonu Bullrich

Večer filozofskega odseka

dr. Vinko Brumen

NADARJENOST in IZOBRAZBA

Osemnajsta prireditev

štirinajsti kulturni večer

v soboto dne 30. novembra 1957

ob 19. uri v salonu Bullrich,

Sarandí 41, Capital

Večer literarnega odseka

Ruda Jurčec:

ŠTIRJE PROFILI
(Faulkner, Greene, Mauriac, Kafka)

Izšlo:

NA BOŽJI DLANI

ORATORIJ: BARAGA

(Glej oglaš, 4. stran)

(Dalje s 1. strani)

Nič nenavadnega torej ni, če je prav danes zopet stopilo v središče zanimanja tudi vprašanje nadarjenosti, zlasti še izredne nadarjenosti tistih poedincev, o katerih se meni, da bi mogli imeti poseben delež v našem prizadevanju, da bi čimprej nam "vremena se zjasnile" (Prešeren), da bi kmalu našli pot, po kateri bi mogli varneje in z večjim zaupanjem stopiti v prihodnost in premagati tesnobo, ki danes muči toliko duš. Nihče ne more prepustiti drugemu, da zanj prehodi to pot, a manjšina za znake časa bolj dovzetnih in za prave vrednote bolj odprtih duhov more v globini sodobne zmede iskati in zaznamovati pot v višino, med tem ko ostale čaka le napor vzpona in izbire predlaganih inčre poti. Tudi tukaj od vseh "najmlajši brat pojde za vse usod iskati" (Župančič).

Ljudje smo različno nadarjeni že po naravi in tedaj pač po božji zamisli. V čem je smisel te različnosti? Jo moremo ugotoviti in izmeriti? Jo kaže čimbolj izravnati ali gojiti ali celo stopnjevati? Je človeštvu v prid ali v škodo? Določa za posebne naloge v življenju, daje posebne pravice ali nalaga posebne dolžnosti? Korenini v njej različnost tega, kar imenujemo poklic - in kaj je to? Kako odkriti in najti pravi poklic in zakaj je potrebno, da ga odkrijemo in dosežemo? Ali nadarjenost sama zadošča za uspeh, zunanji in notranji, v poklicu? Če ne, kaj moremo storiti, da k temu uspehu pomoremo ali ga celo, če je mogoče, zagotovimo? V kakih zvezah z nadarjenostjo in s poklicem je to, kar imenujemo izobrazba? Kaj je ta in v čem je njena vrednost? Kako si jo pridobimo? Ali je vsakomur dostopna ali pa morda pridržana za nekatere izbranice? Je ista pri vseh, ki so izobraženi?...

To so nekatera izmed vprašanj, o katerih se danes vneto razpravlja. Mnenja se ne strinjajo, a to nas ne ovira, da tudi mi skušamo pogledati v bistvo teh stvari. Če dopustimo, da smo v nekem smislu dolžni razviti vsak dar, s katerim opremljeni smo prišli na svet, in da zlasti v prehodnih dobah, kakor je naša, potrebujemo posebno razvite sposobnosti za razlikovanje med pravim in nepravim, med resničnim in napačnim, med dobrim in zlim, in da še zlasti potrebujemo vodstva tistih, ki so mogli in znali te sposobnosti posebno razviti, potem pač razpravljanje o vprašanih, kakor smo nekatera našli, ni potrebno.

Vinko Brumen

POGOVOR S PISATELJEM S. KOCIPROM OB IZIDU ROMANA "NA BOŽJI DLANI"

Kako si prišel na misel, pisati ta roman, in kedar si ga začel?

Dovoli: Kako si pa ti prišel na misel, da si nam dal svoj ep "Črna maša"? - Vidiš, po vsem, kar smo doživeli, pač ni bilo težko priti na misel. Nasprotno. Bila je od vsega začetka notranja nuja, ki je samo čakala priložnosti, da postane dejstvo. Posebej, če je človek šel skozi vse otenke dogajanja in njih posledice neposredno in je pri tem - po čudni igri usode - lahko gledal celo "za kulise" in tako videl tudi silnice vzrokov... Težje jo bo seveda - v danih okoliščinah - uresničiti. Konkretno pa: Neposredni krivci si ti sam! Prvo vzpodbudo si mi dal s pismom, ki si ga že leta 1945/46 z odlomkom iz "Črne maše" poslal iz Italije g. F. Pernišku v beg. taborišče v Avstrijo. V tisti dobi, ko je imel vsak poniglavec neomejeno pravico obsodbe, so mi tvoje besede, ki mi jih je sporočil g. Pernišek, pomenile več kot nikdar. V angleškem koncentracijskem taborišču v Wolfsbergu (1947/48) sem potem začel resno misliti na delno izpeljavo misli - za slučaj, če bi prišel zopet izza žice... Ker mi je takrat pač bilo

obrazi in obzorja

GLEDALIŠKI ODSEK IN "PREISKAVA..."

Videli smo eno od del sodobne evropske dramatike, ki si je zadala nalogo preiskati temeljna vprašanja današnjega življenja. Kako nam je podala skupina našega gledališkega odseka to delo? Reči bi mogli, da je bila to obenem tudi zanj nekaka preiskava. Kje smo, kakšni smo, kaj zmoremo in kdo? Pojavi se tudi vprašanje, kam moremo dospeti v tej smeri in kaj pomeni v gledališkem tehničnem pomenu ta nova Fabbrijeva drama.

Reči moremo, brez pretiravanja, da je delo pritegnilo s silo sodobne problematike, pa tudi z nazornostjo podajanja in s trudom, ki so ga režiser in igralci dali ob iskanju novih možnosti ob ustvarjanju. Fabbri zahteva čisto posebno, svojsko tehniko, ki jo je režiser Jeločnik dodobra premislil in razumel.

Vemo, da je dobro gledališče navadno velik ideal, ki ga je težko doseči. Lahko bi se vprašali, ali ga tudi večji narodi in večje skupnosti vedno in z lahkoto dosežejo. Pri tem so važne vsaj tri sestavine: močno izvirno delo ali dober prevod (tu je mogoče razviti silo in bogastvo jezika), režiser, ki zna in je pripravljen dati igralcu življenje na odru ter končno dobra, disciplinirana igralska skupina. Mi imamo v neki meri možnost, da dosežemo sčasoma lepe uspehe na vseh treh področjih. Prav Preiskava je pokazala, da igralci rastejo v svoji izrazni moči in v različnosti rešitev odrskih problemov. Kar zadeva kritiko pa moram poudariti, da bi bilo neusmiljeno postavljati pod povečalnik več ali manj izolirane pomanjkljivosti, trenutne neizglajenosti in pomote, zelo zgrešeno in kratkovidno. Načrten študij je potreben nenehoma. Bistvo gledališke umetnosti je v neprestanem iskanju novih možnosti življenja, dinamike, duha in globine. Prav s tem je gledališki odsek tokrat osvojil igralce; ne bi bilo mogoče trditi, da je bilo vse dovršeno, vendar je brez pretiravanja treba ugotoviti, da sta bili režija in igranje na umetnostni višini. Fabbrijeva drama je zahtevala predvsem dvoje: dinamiko in duha. Eno in drugo je bilo dobro podano - morda v prvem dejanju duh (osebnost vikarja) bolj kot dinamika (predvsem Angela), a se je ta dvigala v moči preko drugega dejanja v pristno silo in prepričljivost v zadnjem dejanju.

Vprašanje gledališča je predvsem v pravilnosti in naravnosti forme in gibanja. V to gre vsa dramatska umetnost. Igralčevo ustvarjanje teži najprej po zunanjem efektu in se samo preko tega dvigne v višjo, duhovno izraznost. V zunanji razgibanosti in svobodi leži življenjska opora za dokončni izraz in moč igralca. Prava uporaba prostora in časa, rekli bi ekonomija obeh, je najbolj viden znak premišljenega, vzgojenega igranja. Kultura kake igralske skupine je vidna iz svoje logike gibanja in v značilnosti forme. Odlično je znal paziti na to Jože Rus. Njegovo uporabljeno prostora in časa je bilo skladno s svet-

niško osebnostjo, gibanje premišljeno in vodeče, novo odkritje v svetu duhovnosti.

Tudi odrska k Borštnika je v tem pogledu izpila zrelo. Najtežja vloga je bila gotovo podajanje Don Sergija. Že itak primer duhovnika in značaj, ki ga je Fabbrijevo lahko rečemo, da ne pozna (tu je morda opaziti težavo Fabbrijeve drame), je bilo jo težko prikazati in oživeti. Igralec ni bil tokrat naloge, ki mu jo gotovo pod igralcev ne bi zavidal. Če izvzame par vmesnih mest, jo je podal življivo. Razbistlost značaja, nemirno gibanje, koncentracija na čudnih, nenormalnih gibih in mimiki je bila najbrže napačno rešitev Don Sergijeve osebnosti. Značilnost Borštnikovega igranja je nekaka baročnost, notranja napetost, peča razgibanosti, ki jo igralec sicer včasih vztrajno zavira, vendar po osvoju njegove kretne in izrazne oblikovanju takšne forme leži tudi sva posebne zahteve do režiserja, ki si ali manj bližje in bolj osebno odgovoren. V tej drami je bil režiser gotovo najboljši draga in blizu, vikar. G. R. je znal prepričljivo in živo urediti bogastvo, ki sta ga v vlogi osebno rešila in igralca - režiser in igralec - je bilo očito, da se spremenjalo iz prvem dejanju je bilo mogoče čuti hudodega duha iz zunanosti (izgane Angele), nato je v ta zunanja sila in izpremenila v notranjo izrazno in duhovno silo. Ta je dobil svoj poudarek in utemeljen na predhodnem umiku in molku.

Najtežje mesto čudež. Dolga predstava tako od igralcev kot od gledalcev. Če je bilo vse dovršeno, vendar je brez pretiravanja treba ugotoviti, da sta bili režija in igranje na umetnostni višini. Fabbrijeva drama je zahtevala predvsem dvoje: dinamiko in duha. Eno in drugo je bilo dobro podano - morda v prvem dejanju duh (osebnost vikarja) bolj kot dinamika (predvsem Angela), a se je ta dvigala v moči preko drugega dejanja v pristno silo in prepričljivost v zadnjem dejanju.

Vprašanje gledališča je predvsem v pravilnosti in naravnosti forme in gibanja. V to gre vsa dramatska umetnost. Igralčevo ustvarjanje teži najprej po zunanjem efektu in se samo preko tega dvigne v višjo, duhovno izraznost. V zunanji razgibanosti in svobodi leži življenjska opora za dokončni izraz in moč igralca. Prava uporaba prostora in časa, rekli bi ekonomija obeh, je najbolj viden znak premišljenega, vzgojenega igranja. Kultura kake igralske skupine je vidna iz svoje logike gibanja in v značilnosti forme. Odlično je znal paziti na to Jože Rus. Njegovo uporabljeno prostora in časa je bilo skladno s svet-

V drami Preiskava je bil za uspeh nu-

igralcev. Prav zato, ker je zasedba tako skržena, je bila potreba obvladovanja odra in dejanja toliko večja. Obstajala je tem večja možnost za izpopolnitev dosedanjega znanja. To je bilo opazno pri Jeločnikovi in pri Nosetu. Na odru in v času, ko se vrši dejanje, je Angela poleg vikarja najbolj pristna osebnost. Jeločnikova je imela zato težko nalogo oživeti razdvojeno žensko, morilko, ter jo združiti z osebnostjo, ki je bila že na potu poboljšanja in kesanja. Izredno močno je bilo njeno igranje v najbolj kritičnih trenutkih, kjer je znala naravno in lepo oblikovati na mestih skoraj histerično željo po rešitvi (prepričljiv je bil prizor v tretjem dejanju, ko skuša z vso silo odstraniti Don Sergija). Stalno se tudi vrača v sredo nihanja med svobodo in razpuščenostjo ter med zadržanostjo in samonaziranjem. Vidi se globoko in umetniško doživljanje z osebnostjo prevzete vloge - v tem je lepota odrskega ustvarjanja, ki ostane v gledalcu, poleg močne vsebine dela samega, še dolgo.

Enotnost igranja ter zavestno umetnostno hotenje preko vsega dela je eden težko dosegljivih uspehov na potu vzgoje igralca. Važno je, da se ne zapade v ponavljanje, iskati je treba vedno nove izraze in like. Igralec se nenehoma vzgaja prav v tem, da mora igrati enotno in obenem vedno z novo iznajdljivostjo. Oblast nad samim seboj je bila vodilna nota Renatovega značaja. Inteligent, ki je izklesan v svojem zunanjem pojavljanju, a tudi v notranjem življenju vsaj formalno ustaljen. Nose je podal to vlogo z disciplinirano resnostjo in umirjenostjo. Pomeni nov korak in rast v dramski umetnosti. Dobro zadet je bil izraz samozavesti in zmes moške energije in ponosa. Reči moram, da je bil najbolj prepričljiv na mestih mirnega, samozavestnega značaja Renatovega. Pokazal se je na poti do zrelega ustvarjanja.

Jasno je, da je igralec sam skoraj brez moči. Prehod od igranja, od prikazovanja dogodka h kulturi, k spremembi igralca v umetnika, ki se počuti gospodarja v svojem svetu ustvarjanja, pomeni doseženje končne stopnje odrske umetnosti. Izpopolnitev pa je odvisna predvsem od režiserja. Pravega igralca-umetnika oživlja močna volja po značilni ustvaritvi in po popolnem vživetju v simbol, ki mu ga nakaže dramaturg, a delo režiserja je v tem, da ga opozori na vrednost tega simbola, da izklesuje iz njega naravno, živo osebo.

Po uprizaritvi dveh velikih del - mislim na Družbo pri koktajlu in Preiskavo - more gledališka skupina z upravičenostjo misliti na to, da je zmogla velikih dramskih del in to predvsem - najnovejših. Režiser in igralci so bliže sodobnim stvaritvam kot klasičnim. To je v nekem oziru dobro. Tu, kjer smo, moremo doseči kaj samo na tem področju; vračanje v klasiko je sicer nujno in koristno za somavzgojo, a izbira sodobnih del je potrebna za porast naše kulture, za uveljavljanje in za širino razgleda.

Scena Preiskave je bila primerna za značaj drame. Preprosta in v modernost težeča ureditev prostora je bila dobro zadeta in v soglasju s tekstom.

F. P.

to najbolj blizu, sem hotel napisati poizkus nekakšnega reportažnega romana iz - mojih ječ (od italijanskega do angleškega koncentracijskega taborišča) pod naslovom: "Duše za žico". Bil bi razdeljen takole: a) Preludij (vojna) I. "Ribelli" (ital. konc. tab.), b) Intermezzo (domobranstvo), II. Srečanja z izobčenci (angl. konc. tab.) in c) Finale (plačilo: odhod v neznanost). Po vrnitvi iz Wolfsberga (1948), kjer sva bila sostanovalec v "special peni" s preds. NO g. dr. Jožetom Basajem, v "bunkerju" pa celó z nemškim general-feldmaršalom Kesserlingom i. dr., sem zares že v beg. taborišču v Spittalu na Dravi napisal nekaj slik iz Preludija. (Nekaj jih je leta 1951 objavila "Svob. Slovenija" v svoji jubilejni številki). Toda odhod čez morje in trdota življenja v novem svetu sta nadaljevanje preprečila. Ko si potem v uvodu v "Mértik" (1954) zapisal, naj se moje pero ne upira "velikemu tekstu naše sodobnosti", smo se v novem okolju z njegovimi neodoljivimi zahtevami in tempom že toliko privadili, da sem lahko začel zopet misliti na ta "veliki tekst". Seveda ne tako kot si mislil ti! Nikakršno nadaljevanje "Goričanca"! Tudi ne "Duše za žico"! V tem času je dozorela ideja za čisto nov poizkus kolektivnega romana naše dobe in usodnosti v vsej njuni razsežnosti. Poleg tega smo se pa že tudi časovno toliko oddalili, da je manjša nevarnost črno-bele slikarije, ki je očito edina "manira" tovrstne literature (ne izvzemši Koebeke) v domovini. Čeprav sem uporabil uvodne slike iz "Duš za žico", sem "Na božji dlani" začel resno pisati šele v nočeh majnika lanskega leta.

In kako si ga zamišljaš naprej?

V tem prvem romanu: "Na božji dlani" (408 str.) je obsežna doba dveh mesecev od začetka vojne v Jugoslaviji do nemško-sovjetskega spopada. Drugi roman naj bi zajel čas od tod do kapitulacije Italije s Turjakom in Grčaricami, tretji domobransko dobo umika čez Ljubelj in vrnitve vojakov, četrti begunska taborišča do odhoda v novi svet, peti naše življenje v tujini in odmevi iz domovine in šesti - vrnitev... Čeprav naj bi vsa ta vrsta romanov stala pod skupno oznako "In svet se vrti naprej..." in bi naj bili med seboj povezani, je vendar vsak roman zase zamišljen kot zaključena enota. Zato tudi za vsako knjigo drugačen naslov. - Kakor vidiš, me torej čaka še mnogo noči brez spanja... Bom vzdržal?

Kako sodiš ti o njem z ozirom na svojo prejšnjo tvorbo?

Lahko rečem le toliko, da je v tem romanu zaradi snovi sicer nujno še ostalo nekaj "manire" iz "Goričanca" in mojih priležnih novel, ki pa jo bom moral zaradi drugačne tematike v nadaljni vrsti romanov te serije vedno manj uporabljati (kakor sem jo že v atomski drami iz velikega sveta "Svitanje" povsem opustil). Toda k njej se bom pač vedno povračal (navzlic negodovanju ljudi, ki hočejo v naše pismenstvo zopet vpeljati proslule teorije o belem in črnem kruhu...), kadar bom hotel črpati iz tistega "mojega" nežrpnega malega sveta med goričami; kljub temu, da za nekatere je in ostane "neresničen", "zidealiziran", "minul" itd. Nikakor namreč ne morem priznati, da bi n. pr. jaz pri tematiki "mojega" sveta in slikanju oseb iz tega okolja sploh mogel posnemati n. pr. Greena, Eliota, Caudela... ali pa iskati nenaravno, posiljeno tematiko za naše ljudi izven njih, ko je je pri nas na pretek, in bi utegnili biti zanimiva tudi za velik svet prav zaradi tega, ker je svojsko naša. Vinko Beličič je tako pravilno zapisal v "Meddobju" III/3-4: "Pristen osebni izraz je poglavitna dolžnost vsakega pravega umetnika, modno hotenje pa je reševanje, bolj utapljanje samega sebe v slogu, jeziku in snovi tuijega človeka, je nasilje nad samim seboj". - Odločilno vprašanje je potemtakem kvaliteta. Zato bo treba pri nas čim prej razčistiti pojme o "preprostost" in "zahtevnem" bralec, "ljudek" in "kvalitetnem" piscu, "ugasli literaturi", pa tudi o nekaterih - mrtvo rojenih naše dobe... V okviru kvalitete namreč nekdo lahko je pisatelj itd., ker zaradi prirojene notranje nuje mora, ne pa, ker hoče biti; in pod tem absolutnim imperativom

(Nadaljevanje na 4. strani)

ustvarja to in tako kot mora in ne kot hoče, da bi bil "pour les temps modernes" in samo zavoljo tega skušal — zadovoljiti... Kakor še namreč vsak petošolski poizkus ni literatura in vsaka študentska seminarska vaja ni znanstvena razprava, tako nesmiselno, druga pod drugo v daljši in krajši stolpec postavljene besede še dolgo niso moderna lirika; zmedeno, nelogično besedičenje in patološka nagnjenja junakov, katerih duševnosti pisec brez potrebnega študija in strokovne predpripravljenosti seveda ne obvlada, še niso — psihološki roman itd. Tako se mi tudi zdi neumestno, nenaravno in celo neokusno, če bi n. pr. jaz svoje viničarje, pastirje in hlapce — in v tem romanu še vojake itd. — najprej naučil govoriti "po salonsko", kadar jih pošljem v grobo, kruto, neotesano okolje, ali jih poslal najprej vsaj za poldrugi semester na filozofsko fakulteto, kot je to očitno storil Kocbek s svojimi partizani v zgodbah o strahu, da so ravno primerno pomešali Kanta s Hegelom, Engelsa s Tomažem... in prav zaradi tega, po izključni piščevi krivdi, izpodkopali tudi njegovo sicer nesporno kvaliteto... Po neprimerno bolj tehtni Djilasovi aferi pa so izgubili še čar odpora...

Ali je sploh že mogoč roman na temat polpreteklih let, v katerih smo se sami uveljavljali kot dramatični igralci, postavljeni na gotovo stran? Ali je vse bolj lastno gledanje na dogodke, postavljeno v literarno obliko?

Ni ga naroda, ki je bil "postavljen na gotovo stran" v zadnji svetovni tragediji, da ne bi že imel vrste svojih velikih tekstov iz te dobe. Tudi pri nas doma so uporabili sode črnili za ta temat, dasi — v kolikor sem poučen — pravega "velikega teksta" niso dali, ampak so ostali samo pri — sicer nekaterih obsežnih — epizodnih tekstih. Mi v emigraciji se torej lahko izgovarjamo samo na težke življenjske prilike (kot vsi, tako sem tudi jaz napisal svoj roman samo na račun nočnega počitka — po ubijajočih voznjajah in trdem delu), da še nimamo "velikega teksta". V nekem oziru je tudi prav tako, kot sem že odgovoril na prvo vprašanje. Neposredno po tragediji je človek še vse preveč pod neposrednim vtisom in zato lahko zapade v neuračunljivo histerijo, kot je to slučaj s tovrstno literaturo doma, kjer so iz histerije naredili pravi kult. (Bil bi že čas, da bi tudi oni to spoznali, če zares hočejo zapustiti kvaliteta dela iz te dobe). — Seveda je roman produkt mojega osebnega gledanja — kot vsaka stvaritev. Nisem hotel napisati zgodovinskega romana v strogem pomenu besede. Nepotvorjeni zgodovinski dogodki so pozornica, po kateri premikam svoje osebe kot režiser igralce. Čas bo pa tudi vedno bolj dokazal, v koliko so moja tolačenja zares samo moja osebna gledanja, kakor bo ob branju tudi občinstvo slutilo, če je vse zares samo strogo moje osebno gledanje...

Kako drugod opisujejo to dobo, če si se kaj razgledal na okrog v podobnem žanru vojnih opisov?

Med voznjaji s podzemeljsko, avtobusi, trolejbusi tega milijonskega kozmopolitskega buenosaireskega mravljišča sem minula leta prebral toliko "vojne" literature in tudi vodil toliko razgovorov s člani najrazličnejših narodov, ki so bili "postavljeni na gotovo stran", da sem si zares lahko ustvaril precej točno sliko nekega splošnega gledanja in ocene pretekle tragedije in njenih posledic. Če ne jemljem v poštev čisto strokovnih piscev kot n. pr. Liddell Hart, D. Young, W. S. Churchill i. dr., tudi pri beletrističnih opisovalcih od Finca Väinö Linna (njegov roman iz karelijske vojne "Tumtematon Sotalas" je del kritike ocenil kot najboljši finski roman in ga postavil ob stran klasike, drugi pa so ga proglasili za "prostaškega lažnjivca", "potvorjevalca" in celo "izdaialca"...), preko vrste nemških avtorjev s političnim konvertitom Th. Plivierom, Heinrichom, Dwingerjem, Croixelleom, H. M. Remarqueom, itd. do ameriškega židovskega pisca St. Hayna ("The Crusaders") in I. Shaw-a ("The young lions"; kaj bodo naredili iz tega v Hollywood-u, ne morem predvideti...) in do sovjetskih opisovalcev, razen pri neprebavljivem žolču I. Ehrenburga, naših pisateljev v domovini in nekaterih francoskih čisto propagandističnih zgodnjih del, nisem nikjer našel na črno-belo histerijo. Dasi si nikdo ne zakriva oči pred dejstvi (tudi nemški avtorji ne!), se jih večina vendarle izogiba gledati v antagonistih same zveri, v protagonistih pa same svetnike. V grozotah časa in sistema, ki je sam po sebi deležen vse obsodbe, ostanejo vendarle ljudje s svojimi tragedijami, borbami, padci in zmazami... Temu primeren je tudi slog in zgradba. Nikjer izumetničenosti, iskanja preračunanih efektov. Skozi to literaturo hodijo ljudje, ki ljubijo in sovražijo pristno, molijo in kolnejo, obupujejo in upajo, skratka: ljudje! Ljudje, kot sva jih tudi na najini poti srečevala in srečujeva ti in jaz...

Tine Debeljak

"GLAS" je štirinajstnevnik. Izdaja ga Slovenska kulturna akcija. Alvarado 350, Ramos Mejía, FCNDFS. Bs. Aires, Argentina. Ureja uredniški zbor. Tiska tiskarna "Federico Grote", (Ladislav Lenček C.M.), Montes de Oca 320, Buenos Aires.

doma in po svetu

— Nemški knjižni trg se zadnje čase zelo hitro razvija in je bilo lansko leto samo v Zahodni Nemčiji izdanih 16.000 novih knjig.

— Na filmskem festivalu v Edinburgu so najbolj pohvalili italijanski film "Padri e Figli". Seveda nosi glavni del uspeha Vittorio de Sica, vendar kritika hvali tudi igralce, ki jih je režiser moral nabirati kar na ulici, zlasti pa je ugajala igra otrok, ki jih nastopa kar cel roj. Očetje so štirje: eden, ki ima majhnega sina, očeta, ki ima odraslega sina, očeta, ki ima sina in hčerko, in "očeta", ki nima otrok — pa pokaže v filmu, koliko lepih očetovskih lastnosti ima.

kronika

— Slovenska katoliška akcija razpisuje Nagradni natečaj za odrska dela. Besedilo razpisa bomo objavili v prihodnji številki "Glasa".

izšlo:

Stanko Kociper

NA BOŽJI DLANI

(Iz romana: In svet se vrti naprej)

Roman obsega nad 400 strani

Cena: 50 (65) pesov, 3 (4) dol., 1000 (1300) lir, 900 (1100) fr., 40 (50) šil., funt in pol (2).

Alojzij Geržinič

ORATORIJ:

BARAGA

Kompozicija na besedilo

Tineta Debeljaka.

Cena: 40 pesov, 2 dol., 900 lir, 1 funt, 600 fr., 30 šilingov.

IZ PISARNE

Vsem našim članom, naročnikom in poverjenikom pošiljamo obračune s prošnjo, da še pred zaključkom leta uredijo svoje obveznosti napram Slovenski kulturni akciji. Zelo bomo res hvaležni, če se vsi odzovete tej prošnji čim prej.